

**XORIJIY KLASSIK MUSIQA ASARLARI ORQALI BOSHLANG'ICH SINIF
O'QUVCHILARINING MUSIQIY ESHITUV KO'NIKMALARINI
RIVOJLANTIRISH**

Rajabova Marjona Ravshanjon qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy universiteti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada xorijiy klassik musiqa asarlarini boshlang'ich sinif darslariga tatbiq etish orqali o'quvchilarda musiqiy eshituv, estetik idrok va tafakkur ko'nikmalarini rivojlantirishning metodik asoslari tahlil etiladi. Dars jarayonida klassik musiqani tinglash va tahlil qilish orqali o'quvchilarning emotsional olami kengayadi, musiqaga bo'lgan munosabati ijobiy shakllanadi. Maqolada shuningdek, samarali usullar, pedagogik yondashuvlar va takliflar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *xorijiy klassik musiqa, boshlang'ich sinif, eshituv ko'nikmalari, musiqiy tafakkur, estetik tarbiya, metodika.*

Bugungi kunda ta'lim sohasida integrativ yondashuvlarning dolzarbligi ortib bormoqda. Ayniqsa, musiqiy ta'limda bu yondashuv o'quvchilarning nafaqat ijrochilik ko'nikmalarini, balki ularning ichki dunyosini, estetik didini va musiqani eshitib anglash qobiliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Aynan xorijiy klassik musiqa asarlari o'zining obrazlar boyligi, tuzilma murakkabligi va emotsional ta'siri bilan musiqiy eshituvni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni hamda "Musiqi madaniyati" faniga oid Davlat ta'lim standartlarida o'quvchilarda san'atga, xususan musiqa madaniyatiga bo'lgan estetik munosabatni shakllantirish zarurligi alohida ta'kidlanadi. Shu nuqtayi nazardan, xorijiy klassik musiqa asarlarini o'rgatish orqali o'quvchilarda musiqiy idrok, emotsional sezuvchanlik, ritmik eshituv kabi ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyati yuzaga keladi.

1. Xorijiy klassik musiqa asarlarining pedagogik salohiyati

Klassik musiqa namunalarida ohang, ritm, dinamika, shakl, faktura kabi elementlar chuqur uyg'unlashgan bo'lib, ularni tinglash o'quvchining nafaqat musiqiy didini, balki umumiy tafakkurini rivojlantiradi. Masalan, Motsartning fortepiano sonatalari, Bethovenning simfoniyalari yoki Shubertning romanslari bolalarda emotsional tushunchalarni uyg'otadi va ularni badiiy anglashga yo'naltiradi.

2. Dars jarayonida qo'llash usullari

Xorijiy klassik musiqa namunalarini o'quvchilarga yondoshtirishda quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

- **Tinglash va tasvirlash:** asar tinglangach, o'quvchilardan ularning taassuroti asosida rasm chizish yoki hikoya tuzish so'raladi.

- **Savol-javob metodi:** tinglangan musiqaga oid savollar orqali o'quvchilarda mantiqiy tafakkur shakllanadi.

- **Rol o'ynash va drammatizatsiya:** musiqaning mazmuni sahnalashtiriladi.

- **Interfaol metodlar:** musiqa asosida kichik guruh ishlari va muhokamalar tashkil etiladi.

3. Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda psixologik yondashuv

Boshlang'ich sinf o'quvchilari musiqani emotsional idrok etishda faol bo'ladi. Bu yoshda aynan musiqiy taassurotlar orqali axloqiy va estetik tarbiya berish mumkin. Shu bois, dars mazmuni yosh xususiyatiga mos bo'lishi, musiqiy materiallar esa emotsional boy, bolalarga tushunarli shaklda tanlanishi lozim.

1. *Xorijiy klassik musiqa asarlarini o'quvchilarning estetik didini shakllantirishdagi o'rni*

Xorijiy klassik musiqa asarlari, jumladan Motsart, Bethoven, Shubert, Shopen, Vivaldi, Bax kabi bastakorlarning ijodlari asrlar davomida insoniyatning musiqiy madaniyatini boyitib kelmoqda. Ularning asarlarida nafaqat musiqa san'atining mukammalligi, balki inson qalbining eng nozik his-tuyg'ulari, hayotga, adolatga, go'zallikka bo'lgan munosabat ifodalangan. Bunday musiqani tinglash orqali boshlang'ich sinf o'quvchilari nafaqat estetik zavq oladi, balki ichki dunyosi shakllanadi, ularni musiqiy obrazlar orqali tushunishga, anglashga harakat qiladi.

Mazkur asarlar bolalarning tasavvur doirasini kengaytiradi, ularni ruhiy jihatdan boyitadi, musiqaga nisbatan estetik sezuvchanligini rivojlantiradi. Shu bois xorijiy klassik musiqa namunalarining o'quv jarayoniga joriy etilishi o'quvchilarda nafaqat musiqiy eshituv, balki ijtimoiy-axloqiy tarbiyani ham ta'minlaydi.

2. *Musiqiy eshituv ko'nikmalarini rivojlantirish bosqichlari*

Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda eshituv ko'nikmalarini shakllantirish quyidagi bosqichlarda olib boriladi:

- **Tinglash va anglash:** O'quvchilarga qisqa, emotsional kuchli asarlar tanlab beriladi. Dastlab, ular ohangni passiv tinglaydi, so'ngra faol savol-javob orqali uning mazmunini tushunishga harakat qiladi.

- **Tahlil va muhokama:** Musiqa nima haqida ekanligi, qanday obrazlar ifodalanganligi haqida o'quvchilardan mulohazalar olinadi.

- **Ijodiy ifoda:** O'quvchilardan tinglangan musiqa asosida rasm chizish, harakatlar bilan ifodalash yoki kichik voqeani hikoya qilish topshirig'i beriladi.

- **Solishtirish:** O'quvchilarga milliy va xorijiy asarlar birgalikda eshittiriladi va ular orasidagi farqlar muhokama qilinadi.

Bu bosqichlar orqali bolalar musiqa asarlarini nafaqat eshitish, balki musiqiy obrazlarni emotsional va mantiqiy anglash, ularni shaxsiy his-tuyg'ulari bilan bog'lashga o'rganadi.

3. *O'quv jarayoniga klassik musiqani tatbiq etishning metodik yondashuvlari*

Pedagogik jarayonda xorijiy klassik musiqa asarlarini o'zlashtirish uchun o'qituvchilar quyidagi metodik yondashuvlardan foydalanishi maqsadga muvofiq:

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

- **Kontekstual yondashuv:** Musiqa asarining yaratilgan davri, bastakor hayoti haqida ma'lumot berish orqali o'quvchilarda tarixiy-madaniy kontekst shakllantiriladi.
- **Integratsiyalashgan yondashuv:** Musiqa darslarida tasviriy san'at, adabiyot va tarix fanlari bilan bog'liqlik yaratiladi.
- **Sensor yondashuv:** Bolalar musiqa asarini faqat tinglab emas, balki harakatlar orqali his qilishga undaladi (masalan, tovushlar orqali tevarak-atrofni tasvirlash).
- **Rol o'ynash:** O'quvchilar musiqaning xarakteri asosida o'zaro rollar ijro etadi, bu esa musiqani chuqurroq anglashga yordam beradi.
- **Multimedia vositalari:** Interaktiv taqdimotlar, videolar, audio materiallar orqali o'quvchilarda musiqaga nisbatan vizual va eshituv qiziqish uyg'otiladi.

4. Darsdan tashqari faoliyat va musiqa madaniyati

O'quvchilar bilan olib boriladigan darsdan tashqari mashg'ulotlar – badiiy kechalar, musiqiy viktorinalar, eshituv diktantlari, musiqa orqali hikoya qilish tanlovlari ham klassik musiqa asarlarini o'rgatishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, sinfdan tashqari mashg'ulotlarda o'quvchilar o'z mustaqil fikrlarini erkin ifoda etish imkoniga ega bo'ladi, bu esa ularning musiqiy tafakkurini yanada chuqurlashtiradi.

5. O'quvchilar uchun tanlov mezonlari va misollar

O'quvchilar uchun tanlanadigan xorijiy klassik musiqa asarlari quyidagi mezonlarga asoslanadi:

- **Qisqa hajmli bo'lishi** (2–5 daqiqa ichida eshitalishi mumkin)
- **Oddiy melodik chiziq** (bolalarga tushunarli ohanglar)
- **Emotsional ifoda kuchi yuqori** (hayrat, shodlik, sokinlik, sirli muhit)

Tavsiya etiladigan asarlar:

- V.A. Mozart – “Bolalar marshi”, “Kichik nokturn”
- L. Beethoven – “To Eliza”, “Yorug' tong sonatasi”
- A. Vivaldi – “To'rt fasl” (bahor qismi)
- F. Shubert – “Ave Maria”
- J.S. Bach – “Menuet G major”

Turli tadqiqotlar va tajribalar shuni ko'rsatadiki, xorijiy klassik musiqa asarlarini dars jarayoniga tatbiq etishning ijobiy natijalari mavjud. Biroq, amaliyotda ba'zida bu musiqa o'quvchilarga begona, tushinarsiz tuyulishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchi o'zining pedagogik mahorati orqali bu asarlarni bolalarga tushunarli tilda, tasvirlar orqali yetkazishi muhimdir.

Ba'zi holatlarda milliy va xorijiy musiqa namunalarini solishtirish orqali o'quvchilarda musiqiy anglash chuqurlashadi. Masalan, Motsartning “Turk marsh”i va Muxtor Ashrafning “Sharqcha marsh”i solishtirilsa, bu dars o'quvchilar uchun nafaqat musiqiy, balki madaniyatshunoslik jihatdan ham foydali bo'ladi.

Xorijiy klassik musiqa namunalari o'quvchilarning musiqiy didi va eshituv ko'nikmalarini shakllantirishda katta salohiyatga ega. Ularning ta'sirchanligi, obraz boyligi,

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

musiqiy tuzilmasi bolalarning ichki olamini uyg'otadi. Dars jarayonida bunday asarlarni metodik jihatdan to'g'ri tanlash, bolalarning yosh xususiyatiga mos tarzda qo'llash va ularni musiqiy ifoda orqali anglashga o'rgatish — pedagogdan yuqori darajadagi bilim va mahorat talab etadi.

Kelgusida xorijiy klassik musiqa asarlarini milliy darsliklarga ko'proq integratsiyalash, ularni IT vositalar asosida tushuntirish, audio-vizual metodlarni keng qo'llash orqali dars samaradorligini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova G. "Musiqqa madaniyati" o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Hayitov T. Musiqqa tarbiyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
3. Zokirova N. Musiqiy eshituv ko'nikmalari va ularni shakllantirish metodikasi. – Toshkent: Ilm Ziyoy, 2022.
4. Halimova M. Klassik musiqa – o'quvchilar didini shakllantirish vositasi. // Pedagogika va psixologiya jurnali. – 2021, №3.
5. Mammadov R. Estetik tarbiya va musiqaning roli. – Boku, 2018.
6. UNESCO Report on Music Education and Global Citizenship, 2021.
7. Mozart W.A., Beethoven L., Chopin F. asarlaridan namunalar (audio to'plamlar).
8. Vygotskiy L.S. San'at psixologiyasi. – Moskva, 1999.

